

Nikolina Benić

DAVORSKI GOVOR

Sažetak: U radu se proučava govor mjesta Davor u slavonskoj Posavini u odnosu na slavonski dijalekt i standardni jezik. Na fonološkoj se razini proučavaju glasovi, njihovo gubljenje, zamjena ili kontrahiranje. Na morfološkoj se razini istražuju vrste riječi i njihove promjene. Na razini tvorbe riječi analiziraju se načini nastanka novih riječi s naglaskom na etnike i osobna imena. Pri proučavanju sintakse ističu se posebnosti vezane uz rečenicu, padeže te kongruenciju. Na leksičkoj se razini istražuje rječnički potencijal, a unutar njega izdvajaju se frazemi, sintagme i poslovice. Davorski govor dobro čuva osobine slavonskoga dijalekta. Osim zavirutoga naglaska, dobro se čuvaju stare osobine u morfologiji. Posebno je zanimljivo da je od rijetkih govora slavonskoga dijalekta koji čuva ništični nastavak u Gmn. Uglavnom ima neizjednačene D, L i I množine. Čuvaju se neodređeni oblici pridjeva.

Ključne riječi: dijalektologija, slavonski dijalekt, davorski govor, fonologija, morfologija, sintaksa, leksik.

Davor je naselje u istoimenoj općini Brodsko-posavske županije. Smješten je na lijevoj obali Save u Crnac polju, u mikroregiji srednje Posavine Slavnskoga međuriječja, 52 kilometra jugozapadno od Slavnskoga Broda.¹

¹ *Leksikon naselja Hrvatske*, sv. 1, Zagreb, 2004., str. 134.-135.

ZEMLJOPISNI SMJEŠTAJ DAVORSKOGA GOVORA

Stjepan Ivšić u svom proučavanju posavskih govora u *Današnjem posavskom govoru* „posavskim govorom zove čitav niz govora u Slavoniji i Donjoj Bosanskoj Posavini, gdje se nalazi osobiti akcentat ~. Na zapadu je granica tome govoru crta Mačkovac – Drežnik...“², a unutar te granične crte nalazi se i Davor. Ivšić je u svom djelu detaljno opisao posavski govor, no valja uzeti u obzir godinu nastanka toga istraživanja (1913.) i činjenicu da se u gotovo stotinu godina mnogo toga promijenilo, od načina života do demografske slike, a sve je to utjecalo i na promjene u govoru. Mnogi primjeri koje Ivšić navodi danas pripadaju pasivnom leksiku, a većina mlađih govornika nikada ih nije upotrijebila niti čula.

Davorski će se govor opisati na temelju Ivšićeva rada te na temelju značajki slavonskoga dijalekta koje je prikazala Ljiljana Kolenić u *Slavonskom dijalektu*. Prije samog proučavanja obavljen je razgovor s izvornom govornicom davorskoga govora, 64-godišnjim Mirom Knežević, čiji je audio i video zapis priložen radu.

JEZIČNE RAZINE DAVORSKOGA GOVORA

Odraz jata nije jednak u cijelom govornom području, a i unutar poddijalekata ima odstupanja. Ljiljana Kolenić navodi pet skupina govora s različitim odrazom jata: ikavsku, ikavskojekavsku, ekavsku, ikavskoekavsku i govore s „nezamijenjenim“ jatom. U davorskome je govoru odraz jata u pravilu ikavski. Tomu svjedoče primjeri iz govora izvorne govornice:

E, sād ću jā vāma ispriповīdat jēdnu līpu pričū! Kad sam jā bila dīte, išla sam ū drugi rāzred škōle, a Sāva pōplavila cijēlo nāše sēlo!

E, ōnda kad būde nēdilja, kad ne rādimo ništa, kad nē idemo ū škōlu, ōnda līpo sīdnēmo u čāmac jā i mōje drūge i idemo nà veliku Strmu.

Gotovo sve riječi koje imaju jat u Davoru se izgovaraju s ikavskim odrazom. Tako se u davorskom govoru može čuti: *bīlo, mlīko, cvīt, podīljit, svīt, divōjka, pīšma, sīdit, sagrīšit* itd. Iz navedenih se primjera vidi da i dugi i kratki jat daju *i*.

Osim ijekavskog, postoje i primjeri ekavskog odraza jata. Primjeri su za to riječi *priječī* koja se u Davoru izgovara *prēć*, zatim *donēt* (donijeti), *prenēt* (prenijeti), *raznēt* (raznijeti), *grēšnik* (grješnik).

Ranije je navedena podjela Ljiljane Kolenić koja davorski govor smješta u drugu skupinu, onu koja ima noviju akcentuaciju s upotrebom zavintog naglasaka držeći se naglasne klasifikacije Milana Mogušā. Stjepan Ivšić pak dijeli

² Stjepan Ivšić, *Današnji posavski govor*, Rad JAZU 196, Zagreb, 1913., str. 128.

akcenatske skupine posavskoga govora prema tome kako izgovaraju riječi: *vòdē, sàčūvām, òsto* (: òstao), *nòsili, òtac, kázali, rúkōm* i *kazívō* (: kazívao). Prema tom kriteriju Ivšić navodi devet skupina govora, a Davor smješta u petu skupinu. U toj se skupini navedene riječi izgovaraju na sljedeći način: *vodē, sačūvām, ostó, nosīli, òtac, kázali, rúkōm* i *kazívō*. Sam Ivšić napominje kako je „pomenute grupe načinio prema svojim biļškama iz svojih razgovórā sa starijim svijetom“.³ To je ujedno i objašnjenje da naglasak u riječi *nosīli* nije davorski, nego se ta riječ izgovara *nòsili*. Kratkosilazni je naglasak na tom mjestu pokazatelj moţebitnog utjecaja govora susjedne Orubice, koja pripada šestoj grupi, a moguće je i to da je takav naglasak postojao, ali je došlo do promjene. Danas je u Davoru taj naglasak nemoguće čuti.

Da je naglasni sustav davorskoga govora peteroakcenatski, vidljivo je iz primjera koje donosi razgovor s izvornom govornicom:

Krāve mórale ič ũ brdo, ũ druga sēla je vòzili da preţīve. Čámcima se odvezē na prímjer tāmō dī je bílo više, nāši su išli u Drēţnik, u Drénovac. Tō se zválo kēštvō: dādne krāvu, trošī mlīko, sāmō da krāva preţīvi dok ne dōjde tráva nà proliće kad òde Sáva, kad òpane i kad dōjde tráva vrāćaju nāzad krāve.

Kúpali smo se u Sávi čítavo líto, još i kàko smo se kúpali! Ónda nije bílo rukāvīc ni gùmeni koturōv, već tikve. Pòsijemo tikve i kad se ũjesen osūše, mētnemo je na trīm i vēzemo špāgu da se sūše d lita. Vēzemo špāgē zā dvi tikve i preko trbua i tākō se kúpalo.

Iz primjera se vidi da se akut čuva kao što je bio slučaj i u vrijeme Ivšićeva istraţivanja.

Hrvatski se akut najviše čuva u krnjem infinitivu, što se vidi u primjerima: *dōć, donēt, uzēt, promīnjit, sáč, ogovārat, ispriповīdat* itd. Osim u krnjem infinitivu, akut se čuva u nekim imenicama ženskoga roda u G jednine i množine npr. *svičē/svič* (svijeće/svijeća), *ženē/žēn* (žene/žena), *Savē*. Naglasak je u tim riječima posljednjem slogu u riječi što je nemoguće u suvremenom hrvatskom kniţevnom jeziku koji se temelji na novoštokavštini. O oblicima riječi više će se govoriti u zasebnom poglavlju o morfologiji davorskoga govora.

Iako se akut u davorskom govoru još uvijek dobro čuva, moţe se primijetiti tendencija postupnoga gubljenja. Akut dobro čuvaju stariji govornici, dok su mlađi skloniji novoštokavštini, a to je posljedica razvoja, društvenih i socijalnih prilika, obrazovanja. Od Ivšićeva istraţivanja do danas prošlo je gotovo stotinu godina i naglasna se slika nije puno promijenila. To je dokaz da je davorski idiom čvrsto ukorijenjen u govor stanovnika te da će se i dalje nastojati očuvati.

Stjepan Ivšić počinje opis posavskih govora detaljno prikazujući pojedine vokale te promjene i zanimljivosti vezane uz njih.

³ Ivšić, isto, str. 148.

Zamjena vokala *i* vokalom *e* u tuđim i domaćim riječima u davorskom govoru nije zabilježena. Otvorenog naglašenog *e*, kao i prelaska dugog *e* (od nekadašnjeg *e*, *ě* i *ę*) u zatvoreno *ę* koje se diftongizira u *iě* također nema u davorskom govoru. U njemu je *e* čist vokal.

Za vokal *a* Ivšić navodi da se ponekad mijenja u *e*, što je slučaj i u davorskom govoru: *vrabac*→*vrébac*, *metar*→*méter*, *štàmbilj*→*štèmbilj*, a događa se i obrnuto, da *e* prelazi u *a*: *centimetar*→*càntimetar*. Primjer *zèmljeni* umjesto *zèmljani* navodi Ivšić, a isto se tako kaže i u Davoru. Objašnjava da je „to zacijelo poradi mnogobrojnih pridjeva na *-eni*.“⁴

„Vokal *o* je svagdje čist glas (nigdje nijesam opazio zatvoreno *o*).“⁵ Prema Ivšićevu mišljenju, „ovamo pripada i riječ *čarapa*, koja se u Posavini govori često u starijem liku *čorāpa*.“⁶ U Davoru je prisutan oblik *čorapa*, ali s drugačijim naglaskom (*čòrapa*). U nekim primjerima samoglasnik *o* prelazi u *a* na kraju riječi. Radi se o neodređenoj upitnoj zamjenici *što* i njezinim izvedenicama. To znači da se u Davoru govori *šta*, *nešta*, *ništa*.

I-glas koji Ivšić opaža u nekim mjestima, a koji je nalik na njemačko *ü*, u davorskom govoru nije prisutan.

Samoglasnik se *o* kao produkt kontrakcije javlja na zadnjem slogu u glagolskog pridjeva radnog koji završava na *-ao* ako *a* nije naglašeno, npr.: *rekō*, *kopō*, *spāvo*, *legō*, *lažō*, *prodō*, *pročitō*, *prerizō*, *slušō*.

Ako je *a* naglašeno, skupina *-ao* ostaje nepromijenjena, npr.: *znao*, *krao*, *prao*, *dao*. Osim vokala *-ao*, kontrahiraju se i vokali *-eo*, a produkt kontrakcije je samoglasnik *ō*: *ūzō*, *ūjo*.

„Evo nekih primjera, gdje se kontrakcijom ukida hijat, koji je nastao radi gubljenja kojega konsonanta *aha>a*: *snā* (: *snaha*), *grā* (: *graha*), *strā* (: *straha*), *eje>ē*: *svédno* (: *svejédno*), *ije>ī*: *nī* (: *nije*).“⁷

Krajnje *-i* u infinitivu uvijek ispada, a isto je i kod glagolskog priloga sadašnjeg. *žēnska bi mōrala stāt na brnače ili sīst*

nē znaš lōš prāvo plīvat

āmo kúpit šēkera pā cemo nāpravit kiseljāk

ōn se mōra prēvrtat

Osim tih, još neki primjeri iz davorskog govora su: *pīvajūć*, *plēšuč*, *gōvoreć*, *īć*, *izāć*, *unīć*.

„U brzem se govoru gubi *i* u sredini riječi“⁸, npr.: *kōlko*, *tōlko*, *vēlko*, *vidla*.

Inicijalno *o* u pokaznim zamjenicama u pravilu se gubi: *vāj*, *nāj*, *vī*, *nī*, *voga*, *noga*, *vōlki*, *nōlki* (u posljednjim dvama primjerima dolazi i do gubljenja *i*

⁴ Ivšić, isto, str. 181.

⁵ Ivšić, isto, str. 181.

⁶ Ivšić, isto, str. 181.

⁷ Ivšić, isto, str. 184.

⁸ Ivšić, isto, str. 187.

u sredini riječi). Isti je slučaj i kod priloga *òvamo* i *ònamo*, pa u davorskom govoru glase *vâmo* i *nâmo*, a *òvdje* i *òndje* glase *vôd* i *nôd*. Zanimljivo je da se u pokaznih zamjenica *taj/ta/to* na početku dodaje *o* pa glase *otaj/ota/oto*. To je vjerojatno nastalo analogijom prema zamjenicama *ovaj* i *onaj*.

Ů tũ prãšinu smo òte žãbe vãtali.

Suglasnici su također skloni promjenama, bilo da se radi o ispadanju, zamjeni ili kontrakciji. U davorskom govoru ima mnogo primjera u kojima se odstupa od pravila tj. suglasnici se ne mijenjaju na mjestima na kojima bi trebali.

Josip Lisac započinje pregled suglasnika sa skupinama **stj* i **skj*. U davorskome su govoru one dale dvojake rezultate: u nekim primjerima razvili su se u *šć*, a u nekima u *št*. Izvorna je govornica dala primjer: *drvene grêde dole i gore ko klíšće*. Ostali primjeri u kojima se javlja *šć*: *púšćat/pùšćat* (i sve izvedenice iz toga korijena), *krščênje*, *vrišćat*, *blíšćat*, *píšćat*, *premišćat*, *počíšćat* (od *počistiti*), *oprášćat*, *šćãpit*, *ušćipit*, *šćène*, *krompirišće*, *smètlíšće*, *strnišće*, *žirišće*, *príšć*, *šćũka*, *šćãke*, *prošćãk*. U hipokoristiku *Šćépo šć-* je također postalo od **stj*.

Riječi u kojima su **stj* i **skj* dali *št*: *štãp*, *güşter*, *môšt*.

Iz navedenih se primjera može zaključiti kako su starije riječi uglavnom šćakavske, dok se u današnje vrijeme šćakavizam gubi i biva zamijenjen štakavizmom.

L na kraju sloga ima različitu sudbinu. U glagolskog pridjeva radnog uvijek prelazi u *-o*, što je vidljivo iz primjera:

A dído ònda ũ Ribãšćici òrõ

a sãd ju nĩko nè bi ògledo

a prĩje se i lân sjõ

kò je mògo kũvatĩmõ je u zĩmi kõlko-tõlko

U pridjeva *-l* može ostati nepromijenjen: *gõl*, *õhol*, a može prijeći u *o*: *vãseo*, *okrũgo*, *dẽbeo*, *kĩseo*.

U imenica se *-al* mijenja u *-ao*, npr.: *pòsao*, *kòtao*, *pẽpeo*. Isto tako *-l* može ostati nepromijenjeno: *stõl*, *sõl*, *võl*.

U davorskome se govoru glasovi *l* i *n* umekšavaju kad se nađu ispred *i*:

Bĩo je sãmo jẽdãn rãzred, nĩ se dũljilo.

...ĩšla s njõm nã veçernju mòljitvu u crkvi...

...do Zdraomãrije se nĩje pãljila lâmpa.

Did Stẽvo Žũžev je vòljio tãke prĩçe prĩçat...

...i kad prõkuva, põsoljĩš ga.

Osim primjera iz razgovora, evo još nekih: *gũljit*, *vòljit*, *fãljit*, *promĩnjit*, *presèljit*, *gljĩsta*, *žèljit*, *naslõnjit*, *zaklõnjit*, *uçĩnjit*.

Kod nazala važno je spomenuti disimilaciju. Kada se zajedno nađu suglasnici *mn* (*mnj*) dolazi do razjednačavanja, odnosno prelaska u *vn* i *ml* (*mlj*): *tâvno, sùmljat*.

U nekim slučajevima *n* dolazi umjesto *m*, npr. *Mikola* umjesto *Nikola*.

Skupina *nsk* može prijeći u *njsk*, čemu svjedoče primjeri: *länjskī, stränjskī, cīganjski*.

„M ispred *t* i *k* prelazi kadšto u *n*,⁹: *zāpāntit*.

Što se tiče labijala, u riječi *bētōn* dolazi do zamjene *b* i njegova bezvučnog parnjaka *p* pa se u Davoru može čuti *pētōn*:

Kad spāne flāša na pētōn, tō je plāč!

U riječi *hvāla* ispada početno *h*, a dva labiodentala bivaju zamijenjena s *f*: *fāla*. Isto se događa i u riječi *hvāt*, koja u Davoru glasi *fāt*. Labiodental *v* u riječi *kuruzòvina* zamjenjuje se s *j* pa se dobiva oblik *kuruzòjina*.

Ivšić navodi kako se od skupova *ds* i *ts* + *t* dobiva *st*, što u konkretnom primjeru izgleda ovako: *prokléstvo, pōstava*.

„Skup *jt* i *jd* ostaje često bez promjene¹⁰, čemu su dokaz primjeri: *dōjdem, prōjdem, izājdem, pronājdem*.

Kad su u pitanju velari, najzanimljiviji je glas *h*, za koji Ivšić primjećuje da ga na području posavskoga govora nema, osim u nekoliko primjera (npr. *òhol, hēler, vāhtler*...) U davorskom govoru glas *h* ima različitu sudbinu. U većini slučajeva potpuno se izgubio:

...òn je bìo òpančar, siromā bìo, bìlo nji òsam sestār...

Ònda su tūcali okomānjke i tīme rānili živòtinje.

Kuruzòjine nàžanjemo ù jesen, iljadu snöpov...

Vžžemo dvī špāge za dvī tīkve i preko trbua...

...nīje smìò tč na Sāvu jer se bōjo tī što su dīcu zarānali.

...mēne bñde strā...

...crne pònjave na kòjjima sūšimo grā...

...mētne dīte āko ìma dīlāda...

...zīpku òstavi pod rāstom...

Još su neki primjeri: *āljina, lādnjak, rīn, māunje, smī, otrānit, olādit, vātāt*.

U nekim se riječima *h* može zamijeniti sa *j*: *dījat, bñja, mùja, čója*.

Ima riječi u kojima je *h* zamijenjeno sa *v*: *krñv, kñvat, pñvat, māvāt, sūvo, vrpa, ūvo, kñvača*.

U riječi *òras* *h* je zamijenjeno sa *s*, a u primjeru *siromāk* *k* dolazi umjesto *h*. Posljednji primjer Ivšić objašnjava promjenom *–ah* u *–ak* prema *–ak* u riječima

⁹ Ivšić, isto, str. 194.

¹⁰ Ivšić, isto, str. 196.

poput *jünāk*. U tom primjeru može se dogoditi i da *h* ispadne pa se dobiva oblik *siròma*.

Što se tiče nepčanika, treba spomenuti promjenu *ž* u *dž* u riječi *kòdžu* (*kòžuh*), gdje je uočljivo i ispadanje glasa *h*. Glas *ž* se mijenja i u *r* u prezentu glagola *moći* i *kazati* (*morem, karem*).

S ispred *nj* prelazi u *š*: *š njīm, š njòme, nùž njega*. To je primjena pravila o jednačenju glasova po mjestu tvorbe, što književni jezik ne pozna na kraju riječi.

Kad se govori o metatezi, primjeri koje navodi Ivšić mogu se čuti i u davorskom govoru: *òdvale* (: *odavle*), *òdnale* (: *odanle*), *vòd, nòd*.

Promatrajući konsonante koji se gube, već je navedeno da glasa *h* nema u davorskom govoru. Osim njega, mogu se pronaći još neki glasovi koji ispadaju, što je vidljivo iz primjera: *čèla, tìca, cèr, kò, dī, šènica, sòvat, nasràdat, blàgosov, pátljika, sèpe, četrtak, četrti, čòik, brška, kùruz, prào, šljòva, Zdraomàrija, prò*.

Analizom fonološke razine prikazane su sličnosti i razlike davorskoga govora s ostalim poddijalektima slavonskog dijalekta i posebno su naglašene osobine karakteristične samo za govor Davora. Analiza pojedinih glasova u određenoj će se mjeri nastaviti i u opisu sljedeće jezične razine, morfološke, u kojoj će se, osim oblicima, rad baviti i pojedinim glasovnim promjenama.

MORFOLOŠKA RAZINA

U ovom će se dijelu rada prikazati tipovi sklonidbe imenica davorskoga govora u odnosu na standardni jezik te karakteristični nastavci koji se razlikuju od standardnih. Osim imenica, obradit će se zamjenice, pridjevi i brojevi i obilježja njihovih paradigmi, konjugacija glagola te nepromjenjive vrste riječi.

U imenica muškoga roda *a*-vrste valja izdvojiti *V* jednine, u kojem se umjesto *-e* može javiti *-u*: *svìtu, národu*.

U *G* množine neke imenice imaju stari ništični nastavak: *kòlāc* (*Nàsikli smo pùno kòlāc za paradājz*), *màgarāc* (*Ù našem sèlu nìkad nìje bìlo màgarāc*), *vrèbāc* (*Na grāni ìma pùno vrèbāc*), *dān* (*Čèkala sam te pèt dān*). Veliki broj imenica u *G* množine ima dugu množinu koja također ima ništični nastavak: *vòlov, kònjev, kàučèv, nòžev, jèzikòv, jèlenov, còškòv, ràstòv, kopunòv, stòlov, mšev, čèšljev, gližnjèv, ràžnjev, vùkov*.

Zanimljive su imenice na *-in* koje označavaju podrijetlo. U jednini gube *-in*: *čòban, Bùgār*. U *G* množine takve imenice imaju dugu množinu: *Bùgārov, Srbinov, Tùrčinòv* (uz *Tùrak*), *Bròđanov, Gràdiščanov, čòbanov*. Neke imenice na *-in* u *G* množine imaju *c* ispred ništičnog nastavka: *Orubičānac* (*Ù našu škòlu svāke gòdine dòlazi svè mājje Orubičānac*).

U *D* množine može se čuti *-ma* umjesto *-ima*: *ljùdma, sinòvma, zùbma*.

U L i I množine upotrebljavaju se nekad stariji oblici na *-i*: *s kònji, sa sinovĩ, sa svidòci, na rukãvi, u gradovĩ, u priglavci*. Isto je i u nazivima mjesta: *ù Vĩnkovci, u Bòdovaljci, u Àdžamovci*.

Kategorija živosti ne provodi se dosljedno. U mnogim primjerima imenice koje znače što neživo izjednačene su u A s imenicama koje znače što živo: *nóža (Dě mi dokúci nóža.), rásta (Ljûdi su pòsikli rásta.), stòla (Sĩdi na stòla.)*.

Što se tiče glasovnih promjena, sibilizacija se provodi u N množine (*seljáci, òpanci, sokáci, junáci, búbrezi, odžáci, okomãnjci*) te u DLI množine (*seljácima, òpancima, sokácima, junácima, búbrezima, odžácima, okomãnjcima*). U V jednine provodi se palatalizacija: *Bõže, dúše, čõiče*. Riječ *òrah* u davorskom govoru glasi *òras*, a to je *s* produkt sibilizacije, smatra Ivšić.

Imenice srednjeg roda u G množine imaju ništični nastavak, što bilježi i Ivšić: *drv, iměn, pucět, sěl*.

Imenica *úvo* može imati množinu *ušěsa*. U L i I množine imenice mogu imati nastavak *-i*: *međ drvĩ, pò seli*. Kao i u G množine imenica muškog roda, i u imenica srednjeg roda može se čuti duga množina: *kõrtov*.

Što se tiče glasovnih promjena, u G množine dolazi nepostojano *a*: *stãbal*.

U imenica ženskog roda također postoji ništični nastavak u G množine: *žěn, sestãr, kolĩc, búkojic, flãš, čãš, slĩk, plòč, gõdĩn*. G množine može završavati i na *-i*: *bãnki, Orubičãnki, ciglĩ, torbĩ*.

U L množine u nekim primjerima može se čuti nastavak *-a*: *ò poklada, ù saona, ù novina, ù labrda, ù štrampla, u rukãjica*.

V na *-o* imaju imenice *mãmo, táto, strĩno*. Neke imenice ženskoga roda, točnije vlastita imena, imaju N jednine na *-o* umjesto na *-a*: *Mãndo, Kãjo, Mãro, Jélo*. Vokativ tih imenica također završava na *-o*.

Što se tiče glasovnih promjena, nepostojano *a* može se javiti u G množine: *dĩvojãk, dasãk*. Sibilizacija se u D i L množine ne provodi: *rúki, knjĩgi, bãnki, dĩvõjki, mòtiki, dãski, òlõvki, võjski, slúgi*. Ne provodi se ni kod zemljopisnih naziva: *u Líki, u Rijéki, u Amèriki*. Kod naglasaka najzanimljiviji je onaj u G jednine. Ako je u N jednine naglasak uzlazni, u G će se on pretvoriti u zavnuti: *vòda - vodě, sèstra - sestřě, Sáva - Savě, zèmlja - zemljě*. Iz primjera se vidi da se radi o dvosložnim riječima. Ako je u N naglasak silazni, u G se ne mijenja: *njũška - njũške, pũška - pũške, strĩja - strĩje, újna - újne, krãva - krãve*.

Kod osobnih zamjenica značajke svojstvene davorskom govoru mogu se pronaći u D i L, u kojima se može čuti oblik *njĩm (njĩma)*, a *nãm (dõjdi k nãm)* je oblik koji je naglašen (: *nãma*). Umjesto *njĩh* može se čuti *njĩ* (zbog ispadanja *h*).

Kod posvojnih zamjenica češće se čuju kontrahirani oblici *mõg(a), tvõg(a), mõm(u), tvõm(e)*. Za oblik *njézin* u Davoru je zamjena oblik *njě (njě*

gërz). Oblik *njihov* u Davoru glasi *njëov* (*njëova küća*) – to je posljedica ispadanja glasa *h*.

Umjesto pokaznih zamjenica *táj, òvaj, ònaj* u Davoru se upotrebljavaju oblici *òtáj, váj, náj* (u čitavoj je paradigmi isti oblik). U I jednine može se čuti oblik *s òtime/a*. U L množine postoji oblik *tí* (*ü tī s ëli*). Zamjenički pridjevi *tákav, òvakav, ònakav* dolaze u obliku (*ò*)*taki, vákí, nákí* (i svi ostali zamjenički pridjevi koji imaju u svom sastavu staroslavenske oblike *ovъ, tv, onъ*).

Za upitne zamjenice ranije je navedeno da se gubi početni glas *k* (*kö*), a u zamjenici se *štö o* mijenja u *a* i glasi *štä*.

Kod odnosnih zamjenica treba spomenuti oblik *käkī* koji dolazi umjesto *kákav, tákí* umjesto *tákav, nákí* umjesto *ònakav*.

Što se tiče neodređenih zamjenica, umjesto *nëkī* dolazi oblik *nëkojī*, a *ni* se ne rastavlja od zamjenice: *nä nikaki, nä ništa, ü ničijem, öd ničega*. U starijih se govornika češće može čuti oblik *svjju* za G množine (*sa svjju strän*).

Kao što Ivšić na početku pregleda pridjeva donosi oblike koji se sklanjaju po imenskoj deklinaciji, i u ovom će se radu započeti s istim primjerima. Naime, u Davoru se može čuti: *na līpu mīstu, na visoku mīstu, na fīnu rúčku, na zèlenu drvu, na tájnu zadátku, na bìlu snīgu, na crvenu šálu, ü materinu krīlu*. Dakle, davorski govor poznaje određene i neodređene oblike pridjeva.

U komparaciji pridjeva nastavci za komparativ su obično *-čji, -šji, -žji, -rji*, npr. *šīrji, vīšji, nžji, gōrji, süšji, blážjī*. Neki pridjevi imaju nastavak *-iji* umjesto *-ji*: *biliji, crniji, tīsniijī, gōrkijī* (uz *gōrči*).

U nekim primjerima izostaju glasovne promjene, npr. *mlâd – mläji, slâdak – släji*.

Pridjevi u kojima je *h* zamijenjeno s *v* tvore komparativ sa *-lji*: *sûv – sūvlji, glûv – glüvlji*. Četiri su pridjeva s nepravilnom komparacijom: *döbar – böljī – nájbolji, mäli – mänji – nájmanji, vèlik – vèci – nájveći* i *gōrji – nájgorji* (oblik *zäo* ne postoji u davorskom govoru). Ostali pridjevi tvore komparativ s nastavkom *-iji*. U tvorbi superlativa nema odstupanja od pravila standardnoga jezika. U starijih se govornika može čuti oblik *nájprvi* (*ön je döšo nájprvi*).

Zanimljivo je spomenuti promjenu naglaska u nekih pridjeva u ženskom rodu, npr. *krvav – krväva, jèdnak – jednäka, jèdini – jedīna*.

Glavni se brojevi jedan, dva, tri i četiri ne dekliniraju. Osim *jèdan* često se kaže *jën*. *Dvjèsto* i *trīsto* čuje se kao *dvīsta* i *trīsta*, što je stariji oblik, a kod skupine *tst* početno *t* ispada: *pèsto, šèsto*. Kod broja *čètiristo* samoglasnik *i* ispada: *čètvrsto*. U brojevnih imenica *o* prelazi u *e*: *čètvrèrica, petèrica, šestèrica, sedmèrica, destèrica*. Brojevine se imenice upotrebljavaju obično do deset, od deset se kaže npr. *njī pètinaest, njī dvàest sèdmero*. Umjesto *öbadva* kaže se *öbodvä*.

Što se tiče glagola, davorski govor nema karakteristike koje imaju ostali govori slavonskog dijalekta, posebice karakteristične prezentske nastavke. Imperfekta u davorskom govoru nema, kao ni glagolskog priloga prošlog. U infinitivu ispada krajnje *-i*, kao što je ranije objašnjeno.

„Mjesto *-nesti* govori se samo *-nīt* ili *-nēt*¹¹ (u Davoru postoje samo oblici *s -nēt*): *donēt, prenēt, odnēt, prinēt*.

„Prema infinitivima kao: *mrijeti, drijeti, strijeti, ždrijeti* itd. govori se obično¹² (*u*)*mrt, (raz)drt, (pro)strt, (pro)ždrt, (sa)drt, (oda)drt, (u)drt*.

„Mjesto *-liti* u složenim glagolima govori se često *-ljat*¹³: *ùljat, nàljat, pròljat, izljat, ràzljat*.

„Mjesto *-rivati* govori se *-rljivat*¹⁴: *namirljivat*.

„Prema glagolima kao *oglašivat* govori se i *ispićivat*.¹⁵

„Analogijom postaju i ovi infinitivi: *dršćat (drhtati)* i *làžat (lagati)* i to poradi prezenta *dršćem* i *lážem*.¹⁶

U prezentu nema odstupanja od nastavaka u standardnom jeziku, dakle nema *-u* umjesto *-e* u trećoj osobi množine niti *-aje* umjesto *-aju*.

Ima glagola kojima je prezent drukčiji od književnog. Umjesto *sùsretnem* kaže se *sùsrijēm, sùsrijēš, sùsrijē...* Kod glagola *plijéviti - plijévim* dolazi do promjene u *plīt - plījē*.

„Prema *djē (s)ti - djēnem* govori se obično *dijēm*¹⁷: *nādijem ime, üdije kònac ü iglu*.

Prema infinitivu *voljeti* kaže se *vōljīm, vōljīš, vōlji...*

Prezent glagola *zaspati* glasi: *zāspēm, zāspēš, zāspē...* umjesto *zāspīm*.

Kod glagola *spominjati* prezent glasi *spòminam, spòminaš...* (uz *spòminjem*).

Umjesto nastavka *-avam* može se reći *-ajem*: *obecājem, uzdržājem*.

Prezent glagola *tkati* glasi: *tkēm, tkēš, tkē...*

„Glagoli na *-ivati* imaju kadšto u prezentu *-ivam* (mjesto *-ujem*)¹⁸: *danjīvam, noćīvam*.

Kod pomoćnog glagola *biti* 3. os. jd. glasi *jē*, a može se čuti i *jēje*.

U aoristu u 1. os. jd. glas se *h* ne izgovara pa se dobivaju oblici: *jā òde, jā dōjde, jā se pròbudī, jā te dōzva, jā òkopa*. U 1. i 2. os. množine nastavak može biti *-šmo* i *-šte*: *òdošmo/òdošte, dōbišmo/dōbište*.

¹¹ Stjepan Ivšić, *Današnji posavski govor*, Rad JAZU 197, Zagreb, 1913. str. 61.

¹² Ivšić, isto, str. 61.

¹³ Ivšić, isto, str. 62.

¹⁴ Ivšić, isto, str. 62.

¹⁵ Ivšić, isto, str. 62.

¹⁶ Ivšić, isto, str. 63.

¹⁷ Ivšić, isto, str. 65.

¹⁸ Ivšić, isto, str. 66.

Kod imperativa umjesto *-ij, -ijmo, -ijte* nastavci su *-i, -imo, -ite*: *pòpī, pòpīmo, pòpīte; sàkrī, sàkrīmo, sàkrīte; jī, jīte (jedi, jedite)*. U tvorbi imperativa sudjeluje i riječca *nèka* u značenju nemoj: *nèka otīć, nèkate rěć*.

Glagolski pridjev trpni ima nastavke *-t (popit, ubit, savit, pokrit, umit, samlit), -n (ubijen, umiven, samliven, pokriven, popijen)* i *-it (posadit, saranit, zamuljit, prominjit, naseljiti, osudit, oženit, uredit)*.

Glagolski prilog sadašnji završava na *-ć*: *īdūć, kòpajūć, pŕvajūć, glědajūć, rādeć*.

U futuru I. dolazi do kontrakcije infinitiva i pomoćnog glagola *htjeti*: *pòmoću* (pomoći *ću*), *ùbošćeš* (ùbost *ćeš*), *rěće* (rěći *će*), *završićemo* (završiti *ćemo*), *īšćete* (jěšt *ćete*), *pŕće* (pŕ *će*).

Od nepromjenjivih vrsta riječi treba spomenuti vremenske priloge koji označavaju doba dana, a dobivaju navezak *-ke*: *dānaske, jūtroskē, sīnočkē, nòćaske, večèraske*. Ranije je navedeno da se kod mjesnih priloga *òvdje* i *òndje* zamjenjuju *o* i *v* pa se dobivaju oblici *vōd* i *nōd/vōde* i *nōde*. Treba spomenuti i mjesne priloge *òdvāle (odande), òdnalē, òdnekāl*, a početno se *o* gubi i u primjerima *vāmo* i *nāmo*.

Neki od karakterističnih načinskih priloga u govoru Davora jesu: *pīkomice (ravno), poleguščē (vodoravno), ustobokoncē (okomito), naglavāčke (naglavce)*.

Usklik *elē*, koji se može okarakterizirati i kao čestica i poštapalica, karakterističan je i vrlo čest u govoru starijih Davoraca.

Iz opisa morfološke razine može se uočiti da najviše posebnosti ima u imenicama i glagolima, dok su nepromjenjive riječi uglavnom slične književnom govoru. Vidljivo je i to da su promjene na morfološkoj potaknute ili uvjetovane promjenama na fonološkoj razini. To je dokaz da su jezične razine međusobno povezane.

TVORBENA RAZINA

Što se tiče tvorbe izvedenica od osnovnoga imena, mogu se izdvojiti sufixi *-a* i *-o* za muški te *-a, -o*, i *-ica* za ženski rod, npr.: *Stīpa/Stīpo, Ħva/Ħvo, Jōza/Jōzo, Māta/Māto, Drāga/Drāgo, Tōna, Tūnja, Sōfa/Sōfo, Māra/Māro, Jēla/Jélo, Mānda/Māndo, Kāja/Kājo/Kāto, Jēlica, Ānica, Mārica*.

Još jedna osobitost slavonskog dijalekta može se čuti i u davorskom govoru. „To je sveza tipa *bać-Mata* u kojoj se prvi dio složenice ne sklanja, a drugi se dio sklanja“¹⁹: *bać-Jōže, baj-Lūka, stric-Tómo, ča-Ħvo, rođo-Kāja, sna-Māro, seko-Sōfija, prijio-Māndo, prijak-Slāvko*.

¹⁹ Loretana Despot i Marina Pilj, *Slavonski dijalekt u nastavi Hrvatske dijalektologije*, Šokačka rič 4, Vinkovci, 2007., str. 49.

SINTAKTIČKA RAZINA

Ima primjera u kojima se predikat u rečenici izostavlja:

Jā nāpolje (žājde), a njē nēma.

Jā da ću njōj (prīć), a ōna ūteće.

Uz subjekt valja spomenuti primjer u kojemu se N jd. osobne zamjenice *on* zamjenjuje G:

Dīje ga? ili Dīga je? umjesto Dīje ōn?

Dīga je ōn bīo? umjesto Dīje ōn bīo?

Što se tiče kongruencije, zanimljivo je spomenuti primjer imenice *národ* u V množine u rečenici *Štā vī mīšlīte, národu?* Kad je u pitanju kongruencija broja i imenice, u davorskom se govoru uglavnom mogu čuti brojevni pridjevi, npr.: *dvōje dicē (dvā dīteta), trōje svīnj (trī svīnje), dvōje jājāc (dvā jājca)*. Imenica *svīt* koja znači *ljūdi* također se upotrebljava s brojevnim pridjevom: *dvōje svīta* (u značenju: muškarac i žena).

U primjerima u kojima se jedna uz drugu nalaze neodređena zamjenica i brojevnica imenica, zamjenica dolazi u množini: *svim trojici je nešto dao* umjesto *svoj trojici je nešto dao; rekla sam to ovim dvojici* umjesto *rekla sam to ovoj dvojici*.

„Mjesto posvojne zamjenice *njezin* govori se obično osobna u gen. *njē*, i taj gen. dolazi uvijek prije svoje imenice²⁰: *njē dīte, ājmo njē kūći, tō je njē čòik, pītaj njē òca*.

Kod glagola treba istaknuti primjere u kojima neprijelazni glagoli imaju česticu *se*: *pā se tī mīšli, ōn se mōzgā, dīca se ūčē*.

Sveza prijedloga *s* i pokazne zamjenice *ona* zanimljiva je u primjeru *s ōnū strānu* umjesto *s ōnē strāne*, gdje prijedlog *s* dolazi uz A umjesto uz G.

Kod veznika treba spomenuti da veznika *li* nema u davorskom govoru, nego umjesto njega dolazi *el*, koji je rezultat spajanja pomoćnog glagola *biti* i čestice *li*: *El si rēkō?* umjesto *Jēsi li rēkao?*, *El imā?* umjesto *Īma li?*, *El si vīdla?* umjesto *Jēsi li vīdjela?*

Kod glagolskih oblika važno je spomenuti da se prezentom može izricati prošlost: *Nīkad nīsam bīo tōlko bōlestan da ležīm*. Prezentom se izriče i budućnost: *Nājesen ĭdem ū vojsku*.

Aorist se upotrebljava umjesto futura: *Āko ne rādiš zēmlju, zēmlja pròpade; Āko ne kāžeš štā je, mī òdosmo*.

Prilogu *onda* često se dodaje glas *k* pa glasi *ondak*. Vrlo često rabi se u pripovijedanju, što je vidljivo iz razgovora s izvornom govornicom.

²⁰ Ivšić, isto, str. 112.

LEKSIČKA RAZINA

Leksik je jezična razina najsklonija promjenama i najpodložnija različitim utjecajima. U hrvatskom su jeziku brojne riječi stranoga podrijetla. Naime, hrvatska je država nekoliko stoljeća bila pod upravom drugih zemalja, stoga ne čudi velik broj talijanizama, germanizama, turcizama, mađarizama. Utjecaj stranih jezika neizbježan je, a time i ulazak stranih riječi u leksik hrvatskoga jezika.

Leksik slavonskoga dijalekta uvelike je obilježen stranim utjecajima, a razlog su tomu povijesne prilike na području Slavonije. Davorski je govor u najvećoj mjeri obilježen utjecajem turskoga jezika zbog dugogodišnje turske vlasti, ali i zbog doseljavanja stanovnika iz dubrovačkog zaleđa, istočne Hercegovine i hrvatskoga primorja. Dolaskom u Slavoniju donijeli su svoju kulturu, običaje i leksik. Uz turski, u davorskom se govoru osjeća i utjecaj njemačkog te mađarskog jezika, što je posljedica austrougarske vlasti, ali i djelatnosti koja je u Davoru bila najzastupljenija – lađarstva. Ploveći najviše Dunavom, lađari su u Davor donosili i brojne germanizme i mađarizme. Osim riječi stranoga podrijetla, u Davoru su brojne riječi karakteristične za čitav slavonski dijalekt. Prvenstveno se radi o nazivima odjeće i narodne nošnje. U davorskom govoru postoji velik broj leksema karakterističnih samo za Davor, a tiču se naziva hrane, odjeće, alata, dijelova kola i zaprege, dijelova kuće itd. U ovom će se radu prikazati „davorski rječnik“, odnosno njegov dio. Navest će se i frazemi i narodne izrjeke zabilježene na području Davora.

„Slavonski dijalektni frazemi po svom sastavu i strukturi u bitnom se ne razlikuju od frazema standardnoga jezika. U slavonskoj dijalektnoj frazeologiji nalazimo internacionalne frazeme, frazeme karakteristične za cijeli hrvatski jezični sustav ili za njegov dio.“²¹ Navodi i to da su poredbeni frazemi česti među lokalizmima.²² Poredbeni su frazemi česti i u davorskome govoru. Neki od njih su:

star ko Matuzalo / star ko Isusov magarac = vrlo star
ko ludi Mata = netko tko pravi gluposti
ko božja volja = biti tužan, jadan
ko Tuga i Buga = biti tužna, jadna
ko mila materina = biti razmažena
ko drvena Marija = ukočeno stajati
ko pokisla kokoš = biti pokunjen
ko gluva kuja / ko muja bez glave = hodati bez cilja
Smrdi ko konjsko kopito = jako smrdjeti

²¹ Mira Menac-Mihalić, *Iz frazeologije slavonskoga dijalekta*, Šokačka rič 4, Vinkovci, 2007., str. 107.

²² Lokalizmi su frazemi koji su potvrđeni samo u jednom dijalektu, grupi govora ili u samo jednom govoru

curit ko rešeto = jako curiti
znat ko vodu pit = izvrsno znati
ić ko bula u jagode = otići nespreman
bistar ko napoj = onaj koji ništa ne zna
viriti ko miš iz posī = viriti iz prikrajka
gledat ko ubođeni vol = gledati u prazno
smijat se ko lud na brašno = smijati se bez razloga
trpat se ko gaće u guscu = biti dosadan
dosadan ko vaš / stinica / krpelj = biti dosadan
plivat ko sikira = ne znati plivati
ima para ko žaba dlaka = ne imati novaca
dosadan ko krpelj = biti jako dosadan
ko gluvom dobro jutro = uzalud govoriti
ka amen u molitvi = dovršetak nečega
pijan ko triska / čep / truba / guzica / klada / smuk = biti pijan

Osim poredbenih, još neki frazemi zabilježeni u davorskom govoru su:
otić u Prdeševu na vašar = kaže se kad se želi izbjeći odgovor na pitanje
moraš još puno žganac pojst = puno naučiti
oće i kule i vile = željeti previše
ić golom guscom u trnje = ići nespreman
na dvi triske pa u smeće = nevažan razgovor
ošinut mokrom krpom = biti glup

„Kolokvijalni frazeologizam unosi u izričaj često ironičan ton, a rjeđe šaljiv. (...) Kolokvijalnim frazeologizmima svojstvena je i slikovitost.“²³ Što se tiče stila, može se reći da neki frazemi izdvojeni iz davorskog govora pripadaju niskom stilu, neki se mogu smjestiti čak i na granicu vulgarnog i pejorativnog, a veći broj pripada razgovornom stilu.

Što se tiče izrjeka i narodnih mudrosti, zabilježene su iz razgovora sa starijim Davorcima. Kao i frazemi, i poslovice su uglavnom ironične i dvosmislene, a leksički su i semantički prilagođene davorskom govoru. Neke su od njih, kao i frazemi, na granici vulgarnoga i pejorativnoga izraza, a to je dokaz da su nastale u narodu.

Ludu ne steci, pametnu ne ostavi.
Budali je i more do kolina.
Budali reci da prdne, on se usere.
Nije guzi kolko zja, nego kolko joj se da.
Da je krompir dobar, zlatica bi bila ko slon.
Da je kupus dobar, zec bi bio ko vol.
Sirotinja i vodom zapržava.

²³ Željka Fink, *Neke odrednice kolokvijalnog frazeologizma*, Strani jezici, XV, 2, Zagreb, 1986., str. 100.

*Lani prdla, sad ti miris došo.
Bolesnom se nudi, zdravom se daje.
Ko ne štedi, taj ne vredi.
Ko je lud, ne budi mu drug.
Dobar i lud braća.
Od sveg posla najviše voljim spavat.
Od sveg voća najviše voljim kulin.
Unišo vol, izašo bik.
Kad sam gladan, ne radi mi se, a kad se naidem, onda bi spavo.
Bolje da me smrt preskoči nego čaša.
Para vrće di burgija neće.
Veži konja di gazda kaže.
Mani se ćorava posla!
Uzdaj se u se i u svoje kljuse!
Priko priče, naokolo bliže.
Ko što djela, pred njeg pada.
Što ni drago tebi, ne činji drugome.
Kako posiješ, tako ćeš i žet.
Kako prostereš, tako ćeš i leć.
Kriva je livča što je grbava.
Ko sije vitar, žanje oluju.
Čizma glavu čuva.
Ne crkni magarče dok trava ne naraste.*

DAVORSKI RJEČNIK

U ovom će se rječniku navesti jedan dio davorskih riječi i objasniti će se njihovo značenje. Rječnik je samo jedan dio govora jer je nemoguće popisati sve riječi. Brojne su danas dio pasivnoga leksika, ali se svejedno spominju kao dio davorske tradicije. Mnoge su od njih onomatopejske i tvorbeno nemotivirane, neke su nastale miješanjem npr. germanizma i turcizma.

ambréla = kišobran
ămīšće = dio konjske zaprege pomoću kojeg konj vuče kola
ąnjfort = prolaz kroz kuću (haustor)
arànija = veliki kotao
arbùtina = korov
ašìkluk = ljubakanje
ătļjav = neuredan
àvlija = dvorište
badžòmetar = dimnjačar

bàjer = riječna obala
basàmaci = stube
bazlàmača = vrsta pite
bība/bibān = pura/puran
Brašánčevo = Tijelovo
brėnājzli = uvijač za kosu, grije se na vatri
brėnovanje = uvijanje kose
bržast = prljav oko usta
bržovača = vrsta metle

<i>brnače</i> = oruđe za usitnjavanje zemlje	<i>fíckat</i> = zviždati
<i>brócka</i> = pisanica	<i>fildžān</i> = šalica za kavu
<i>brūs</i> = kamen za oštrenje kose	<i>fīrānjga</i> = zavjesa
<i>brv</i> = mostić	<i>fīrnajz</i> = razrjeđivač
<i>būkāl</i> = vrč	<i>fīšek</i> = kornet
<i>būkojica</i> = vrt izvan mjesta	<i>fitriōl</i> = petrolej
<i>būmbačica</i> = pribadača	<i>flāša</i> = boca
<i>cevārit</i> = dugo peći	<i>flīšnut</i> = udariti bičem
<i>cìcvara</i> = vrsta jela (od kajmaka)	<i>fōljc</i> = utor
<i>čeljāde</i> = čovjek, osoba	<i>fört</i> = stalno
<i>čēngele</i> = predmet na koji se vješaju svinjske polovice	<i>fīrflegovat</i> = nabavljati
<i>čikobérnica</i> = pepeljara	<i>fīrga</i> = kvrga
<i>čiviluk</i> = vješalica	<i>fīrōštuk / frūštuk</i> = doručak
<i>čòban</i> = pastir	<i>fīkñnut</i> = baciti
<i>čöpít</i> = čučnuti	<i>fīndít se</i> = ljutiti se
<i>čórba</i> = juha	<i>gánjak</i> = hodnik
<i>čvāljak</i> = svitak sarme	<i>gērz</i> = dečko, momak
<i>čénífa</i> = mala prostorija	<i>grljak</i> = grlo boce
<i>čóšak</i> = kut; raskrižje	<i>gúdac</i> = ručna pila
<i>čúkcac</i> = pas	<i>gùžnjara</i> = kulenova seka
<i>čúprija</i> = most	<i>inđinjīr</i> = inženjer
<i>dánce</i> = dno	<i>inđipót</i> = nemirno dijete
<i>dēpit</i> = udariti nogom	<i>iskát</i> = tražiti
<i>devènica</i> = krvavica	<i>izglédat</i> = čekati, viriti
<i>dēvrk</i> = komad, dio	<i>izrísít</i> = izostaviti
<i>dīlber</i> = momak	<i>jàuzina</i> = užina
<i>dobìraonica</i> = kraj berbe kukuruza	<i>káčavo</i> = prljavo
<i>drīk</i> = vrsta zapremine zaprežnih kola	<i>kàiš</i> = remen
<i>dúda</i> = cijev koja spaja peć s dimnjakom	<i>kanāf</i> = konopac
<i>dūzluk</i> = prostor između kuća	<i>kāndžija</i> = vrsta biča
<i>dērdēf</i> = drveni okvir na kojem se štopa	<i>kapàran</i> = sako
<i>đūndē</i> = nakit	<i>kāpoš</i> = igra slična bejzbolu
<i>đuvēgija</i> = mladoženja	<i>kēra</i> = kvart
<i>ēgija</i> = dio kostura čamca	<i>kēša</i> = vrećica
<i>ēnga</i> = djeveruša	<i>kēzmica</i> = krmača koje će se prvi puta prasiti
<i>ēskēr</i> = čavao	<i>klājda</i> = haljina
<i>fāličan</i> = nesposoban	<i>klēpka</i> = zvono
<i>fāsovát</i> = dobiti batina	<i>klisāljkā</i> = tanki, plosnati kamen
<i>fāšīnke</i> = vrsta mačkara	<i>klōbūr</i> = mjehur
<i>fēdersic</i> = sjedalo u zaprežnim kolima	<i>klomāstika</i> = vrsta igre slična žongliranju
<i>fēdertaš</i> = pernica	<i>kljūka</i> = vješalica
<i>fērtūn</i> = pregača	<i>kōmac</i> = dio obale koji je voda oderala

komàdara = rakija od kukuruzaa
kòmovito = okomito; strmo
komšiluk = susjedstvo
koncòpret = običaj skupljanja kobasica u vrijeme Božića
konjòzobica = krpena torba
kopānj = valov
kòpūn = pijetao
kòruga = maska
koturāš = okrugla ploča na štednjak na drva
krezóci = nedozreli kukuruzi s malo zrnja
kríje = sante leda
kvār = šteta (na poljoprivrednim dobrima)
lājbek = prsluk
lāpka = lopta
lāptalice = plastične natikače
lāvōr = posuda za umivanje
lénger = sidro
lēnjir = ravnalo
līsa = kolni ulaz, glavna kućna vrata
lívča = ručica na kolima koja drži stranice na kolima
lòkat = neumjereno piti
lùkšija = voda od deterdženta
màndalo = daska kojom se zaključavaju vrata
māslo = maslac
mekòta = njiva
mīšāfli = lopatica za skupljanje smeća
mišàica = mješalica
mlādīnci = blagdan nevine dječice
nagràisat = nastradati
obòčić = naušnica
òcik = dio obale koji je voda oderala
očenāši = krunica
okomānjak = klip kukuruza bez zrnja
opčári = naočale
òškvarak = čvarak
pájdo = prijatelj
pántljika = vrpca
pātos = drveni pod

pāuzina = drvo koje drži voz sijena
pečenjāk = pečeni mladi kukuruz
pēnzli = kist
pērdet = ograda na trijemu
peškīr = ručnik
pīkomice = ravno
pògano = ljutito
polegušcē = vodoravno
pònjava = pokrivač
povèrat se = popeti se
práljika = drvo s kojim se udara odjeća pri pranju
prēdika / prōdika = propovijed
préla = štap na koji se namata lan
prīdnjačica = djevojka koja sjedi u prvim kolima
prīlo = otvor na štaglju
prīluč = naslon
prītka = motka
prō / prōva = kukuruzni kruh
profīla = jama uz nasip
proščāk = veliki nož
pròšeina = prosidba
prōtva = tepsija
prteni pūt = put do polja, oranice
pūce = dugme
pūconica = kokica
rātljika = posuda
refēnat se = dati udio
rēklja = košulja
rēran = pećnica
rēšt = zatvor
ribàca kēfa = četka za pranje rublja
rīs = dio
ritljača = metalni predmet za pranje rublja
rúljat = kultivirati
rùnjača = mlin za kukuruze
sàsnut = sisati
sátljik = bočica od 2,5 del
sècija = drveni krevet
sekīrat se = brinuti se
sēpe = sepet

sinara = prostor u koji se skida sijeno sa štaglja
sîp = nasip
sîpčica = staza
sîrke/sîrće = ocat
skotrljat = spustiti se niz padinu
sličuhe = klizaljke
sokàčice = žene koje pozivaju na svadbu
sopòljiv = balav
stòšnica = drvo koje povezuje prednje i stražnje kotače na kolima
stùcija = zemljana posuda za vodu
stùpa = dio mehanizma za preradu lana
šàkat = bacati nešto rukom
šarènica = tkani sag
šáronja = vrsta jela (kukuruzni kruh sa sirom)
šâtra = šator
ščîpotak = prstohvat
šêrfa = grabilica za juhu
šifunjêr = ormar
škâf = drvena posuda za vađenje vode iz bunara
škarûp = vrhnje
škàtulja = kutija
šklòpac = mjehur
škljócat = ponavljati istu radnju
škljóco = mali nož
šóder = šljunak
špâjz = ostava
špènodli = broš
špìcnāmet = nadimak

špòret = štednjak
šrôt = samljeveni kukuruz
štòpanje = vrsta ručnog rada
tàcna = pladanj
tîštuk = štok
tòčak = kotač
tôr = dvorište
tràgače = vrsta nosila
tratîr = lijevak
tregeršòs = haljina na kopčanje bez rukava
trlica = dio mehanizma za preradu lana
ùdit = pecati ribu
ùpro = čak
ustobokoncě = okomito, uspravno
ùtvaj = polje, pašnjak, velika livada
vagîr = posuda s vodom za brus
vàngli = posuda za miješenje kruha
vānjkūš = jastuk
varenjāk = kuhani kukuruz
vìncigerz = neoženjeni momak
vràtilo = drveni valjak
vróm = vrhom (puno)
zîpka = kolijevka
zjálo = otvor
zjät = vikati
zôr = teškoća
žgānci = palenta
žigárit = paliti drvca
žmāk = spužvica za pranje suđa
žmikat = gužvati
žòmljak = žumanjak

U prikazu rječnika valja spomenuti i toponime kojima se imenuju pojedini dijelovi Davora.

Bacānskā – odlagalište smeća
Bājer - nasip
Bîlika - oranica
Bòkovi - pašnjak
Bristòjice - pašnjak
Crnče - kanal
Čàjere - livade

Čākarīnka - oranica
Čatīn grm - oranica
Dóla - dio mjesta
Dùdinjak - dio mjesta
Dùljaina - oranica
Dvörine - oranica
Eràdača - oranica

<i>Gaič</i> - oranica	<i>Pišnica</i> - salaš
<i>Gräbrāk</i> - pašnjak	<i>Rāni grm</i> - oranica
<i>Grāc</i> - dio mjesta	<i>Rībāšćica</i> - oranica
<i>Jēlas</i> - oranica	<i>Skēla</i> - dio mjesta
<i>Komārciica sōkāk</i> - cesta	<i>Sokāčić</i> - dio mjesta
<i>Kōmčić</i> - dio mjesta	<i>Stāro pōlje</i> - dio mjesta
<i>Kōnjē</i> - oranica	<i>Strma</i> - dio mjesta
<i>Krč</i> - oranica	<i>Šāšišće</i> - oranica
<i>Krnica</i> - oranica	<i>Šibovača</i> oranica
<i>Kücišće</i> - oranica	<i>Tātare</i> - dio mjesta
<i>Lāzine</i> - oranica	<i>Topolīk</i> - oranica
<i>Mlature</i> – oranica	<i>Trēpevleg</i> – oranica
<i>Ōgrada</i> - dio mjesta	<i>Trnjaica</i> – oranica
<i>Ōrišak</i> – pašnjak	<i>Vīna grēda</i> - oranica
<i>Palāušak</i> - oranica	<i>Vōčkoica</i> – oranica
<i>Paljēnica</i> - oranica	<i>Vūinovka</i> – oranica
<i>Párnice</i> – oranica	<i>Zābistārje</i> - oranica
<i>Pōlōjska prōsika</i> - put	<i>Živičica</i> – oranica
<i>Prikōica</i> - oranica	

ZAKLJUČAK

U ovom je radu prikazana analiza govora mjesta. Davorski se govor promatrao u odnosu na standardni hrvatski jezik i u odnosu na slavonski dijalekt. Na fonološkoj su razini uočene sličnosti u odnosu na slavonski dijalekt na području odraz jata, koji je u davorskom govoru u pravilu ikavski, a tek je nekoliko primjera ijekavskog odraza, što je pojava karakteristična za noviju povijest. Na području akcentuacije razlika je uočena u riječima koje su izdvojene kao kriterij podjele govora u skupine. Radi se o izgovoru *nōsili* umjesto *nosīli*. Zaključeno je da je naglasni sustav davorskog govora peteroakcenatski, što je potkrijepljeno primjerima. U odnosu na standardni jezik proučavane su zanaglasnice i prednaglasnice te je zaključeno da se pravilo o naglasku u svezi sa zanaglasnicama i prednaglasnicama provodi u davorskom govoru, a navedeno je i nekoliko primjera u kojima se vidi odstupanje od toga pravila. Navedeni su brojni primjeri iz kojih se može zaključiti da se akut dobro čuva. Pri proučavanju vokala navedeni su primjeri zamjene pojedinih vokala te njihovo gubljenje i kontrakcija. U prikazu konsonanata osvrnulo se na pojavu šćakavizma te je zaključeno da se u današnje vrijeme osjeća tendencija zamjene šćakavizma štakavizmom. Konsonanti su proučavani po skupinama, prema tvorbenom mjestu. Kao i kod vokala, i u ovom su se slučaju naveli primjeri u kojima je vidljivo gubljenje konsonanata.

Na morfološkoj su se razini istraživale sve vrste riječi. Posebno su se izdvojili primjeri u kojima davorski govor odstupa od standarda i slavonskog dijalekta. To se posebno odnosi na glagole. U imenica je istaknut zavnuti naglasak u G jednine i množine, zanimljivosti vezane za pojedine padeže te (ne)provođenje glasovnih promjena. Kod pridjeva posebno je naglašena komparacija, a kod zamjenica izgovor pojedinih zamjenica koji je različit od standardnog. U brojeva su istaknute brojevne imenice te posebnosti u izgovoru. U pregledu glagolskih oblika izdvojene su osobine po kojima se glagoli u davorskom govoru razlikuju od glagola ostalih govora slavonskoga dijalekta. Kod nepromjenjivih vrsta riječi nisu zapažena veća odstupanja od standarda, navedeni su samo primjeri nekih vrsta riječi koje se po izgovoru razlikuju od književnog i koje su dio davorskog leksičkog inventara.

U tvorbi riječi pozornost je posvećena tvorbi etnika, tvorbi izvedenica od osnovnoga imena te karakterističnim svezama imenice i vlastitog imena. U tvorbi izvedenica od osnovnoga imena zapažena su odstupanja od slavonskog dijalekta. Prisutna su samo tri sufiksa od kojih su dva jednaka za muški i ženski rod. U svezi imenice i vlastitoga imena pravilo je isto kao u ostatku slavonskoga dijalekta, dakle, prvi se dio ne sklanja, a drugi se dio sklanja.

Na sintaktičkoj razini prikazani su pojedini rečenični dijelovi, spomenuta je kongruencija, sintaksa padeža te karakteristike vezane za pojedine glagolske oblike.

Za leksičku se razinu može reći (uvjetno) da je nedovršena, ali to je uvjetovano osobinama leksika i njegovom podložnosti promjenama i različitim utjecajima. Prikazani su frazemi i poslovice te jedan dio davorskog rječničkog blaga. Zaključeno je da je nemoguće ispisati sve riječi jer su brojne od njih sada dio pasivnoga leksika, neke su zaboravljene, neke se ne upotrebljavaju jer nema više ni predmeta koje su one imenovala, neke su zamijenjene ili se zamjenjuju književnim izrazima.

Nakon istraživanja i analize davorskoga govora može se zaključiti da je taj govor bogat prije svega na leksičkoj razini, a onda i na morfološkoj. Nudi veliku mogućnost daljnjeg i detaljnijeg dijalektološkog istraživanja, ali mu se može pristupiti i s povijesnog gledišta jer je upravo povijest jedan od čimbenika koji su utjecali na današnju dijalektološku sliku Davora. Iako je utjecaj tradicije snažan, sve je više vidljiv utjecaj društvenih i socijalnih prilika vezanih za napredak u tehnologiji, koji ujedno donosi i promjenu mentaliteta. Premda se osjeća tendencija mlađeg stanovništva prema novoštokavštini, još se uvijek uspijevaju očuvati osnovne karakteristike koje davorski govor čine posebnim u okviru kako slavonskoga dijalekta tako i cjelokupnoga štokavskog narječja.

LITERATURA

- Brozović, Dalibor. 1997. *Narječja hrvatskoga jezika*. Hrvatski leksikon 2. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb
- Ivšić, Stjepan. 1913. *Današnji posavski govor*. Rad JAZU 196/197, Zagreb
- Despot, Loretana; Pilj, Marina. 2007. *Slavonski dijalekt u nastavi Hrvatske dijalektologije*. Šokačka rič 4, Vinkovci, str. 37. – 52.
- Fink, Željka. 1986. *Neke odrednice kolokvijalnog frazeologizma*. Strani jezici, XV, 2, str. 98. – 102.
- Ivančić, Dragutin; Relković, Ivica. 1998. *Davor – Riječju i slikom o znamenitostima mjesta na Savi*. Davor
- Jozić, Željko. 2004. *Najstariji naglasni tip posavskoga govora danas*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 30, Zagreb, str. 73. – 87.
- Jozić, Željko. 2004. *Neke osobitosti današnje posavske akcentuacije*. Šokačka rič 2, Vinkovci, str. 23. – 29.
- Leksikon naselja Hrvatske*, sv. 1. Mozaik knjiga, Zagreb
- Kolenić, Ljiljana. 1997. *Slavonski dijalekt*. Croatica 45.-46., Zagreb, str. 101. – 117.
- Kolenić, Ljiljana. 2002. *Slavonski dijalekt prema ostalim hrvatskim dijalektima*. Zbornik Zagrebačke filološke škole, FF press, Zagreb, str. 175. – 183.
- Moguš, Milan. *Čakavsko narječje*, Školska knjiga 1977.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatski dijalekti i govori štokavskoga narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Golden marketing, Zagreb
- Menac-Mihalić, Mira. 2007. *Iz frazeologije slavonskoga dijalekta*. Šokačka rič 4, Vinkovci, str. 107. – 120.

THE SPEECH OF DAVOR

Summary: The paper deals with the speech of Davor, a village in Slavonian Posavina, with respect to the Slavonian dialect and the standard Croatian language. At the phonological level the sounds are studied, as well as their elision, substitution and contraction while the morphological analysis deals with the parts of speech and their changes. With regard to the word formation the ways of creating new words are analysed whereby special emphasis is placed on the ethnics and personal names. The syntactic analysis deals with the specifics of the sentence, cases and congruence while at the lexical level the vocabulary potential is examined, in particular phrasemes, syntagms and proverbs. The traits of the Slavonian dialect are well preserved in the speech of Davor. In addition to the circumflex accent, the old traits in morphology are well preserved too. Belonging to the rare speeches of the Slavonian dialect, the speech of Davor keeps a zero morpheme in the genitive plural. Mostly it has the unequalized dative, locative and instrumental plural. Additionally, the indefinite forms of adjectives are preserved.

Key words: dialectology, Slavonian dialect, speech of Davor, phonology, morphology, syntax, vocabulary.

Nikolina Benić, Davorski govor
Život i škola, br. 21 (1/2009.), god. 57., str. 126. do 147.

Author: Nikolina Benić, prof., OŠ "Matija Antun Reljković", Davor

Review: Život i škola, br. 21 (1/2009.), god. 57., str. od 126. do 147.

Title: Davorski govor

Categorisation: stručni rad

Received on: 2. ožujka 2009.

UDC: 811.163.42;282(497.5-3 Slavonija)

Number of sign (with spaces) and pages: 46.840 (: 1800) = 26,022 (: 16) = 1,626